

Alliksaare müüt

TEKST URMAS VADI

Artur Alliksaarel on olemas kõik müüdile vajalikud omadused: ta suri noorelt ning ta oli kõva hääle ja sirge seljaga, tänu millele oli ka ta elutee jube käänuline. Tema kohta liigub linnalegende, üks neist on see, et tema soontes voolab veidi mustlase verd. Sellest ka ehk tema tulisem loomus? Kui vaadata neid üksikuid ja suht kehva kvaliteediga fotosid temast, siis päris eesti kartulikoore moodi ta tõesti ei paista! Lisaks on tal olemas väga head luuletused, mu enese jaoks just need tema viimase aja tekstid, kus read on nii pikad, et tundub, nagu kukuksid nad varsti üle leheääre maha. Samas aga pole temast säilinud ühtegi heli- ega filmiülesvõtet. On räägitud, kui eriline oli tema enese tekstide esitus, mille peale ühel kunstnike maja üritusel Aleksander Sumann oli vaimustunult mitu minutit pead raputanud. Aga kuidas see lugemine kõlas? Mõni ütleb, et valjusti, mõni, et vaikselt, sordiini all, aga intensiivselt. Ja sellele tema lõppematule jutule on viidanud ka Alliksaare sõbrad, muide mitte alati ülivõrdes. Kujutluspilt, kuidas toas on justkui keravälv, kes ei lase teistel midagi rääkida – see võib olla ikka väga väsitav ja tüütu. Eriti kui mõelda mõne töökoosoleku peale, kus me kõik tänapäeval rohkem või vähem osaleme. On need siis ideerünnakud, milles Alliksaar oleks kindlasti olnud suurepärase, aga kujutagem ette koosolekut, kus peaks ka milleski kokku leppima, ja seal on keegi troll, kes kogu aeg räägib ja on huvitav ja vaimukas, aga kuhugi ei jõuta, midagi kokku ei lepita, sest ühel inimesel on väga huvitav, ja koosolek ei lõpe iialgi.

15. aprillil ehk Artur Alliksaare 100. sünniaasta-päeval esietendub Sadamateatris Alliksaarest rääkiv lavastus „Sadamgrammi taevasina“, mille autor ja lavastaja on Urmas Vadi.

Viimasel ajal olen kirjutanud Alliksaarest näidendit ja nende teemadega ringi käinud. On vist nii, et kui ise millegagi tegeled, siis avastad sellest igal pool enda ümber märke. Umbes nii, et kui värvid oma aia ära, siis näed, et keegi just samamoodi värvib aeda, keegi on just värvunud, keegi peaks hakkama värvima. Nii sattusin hiljuti ühel peol kokku kunstnikuga, kes küsis minu käest, et miks ei ole enam lärmavaid kirjanikke. Mulle tundus esialgu, et mismoodi, kuidas ei ole, ikka on! Aga niipea kui hakkasin neid karjuvaid luuletajaid üles lugema, siis peale Jürgen Rooste ei saanudki kedagi, pealegi on ka Jürgen selline arukas inimene, mitte loodusjõud, mis liigub, ilma et isegi teaks, kuhu ja kuidas. Jah, enamik alternatiivseid röökjaid on kas ära surnud või siis vait jäänud või muutunud äärmuslikeks ja ääremaastunud sedavõrd, et luule huvitab neid nüüd palju vähem kui poliitika ja/või vandenõuteooriad. Ega ma osanudki sellele kunstnikule midagi muud öelda, et mis ma siin ikka lärmaksin, mille vastu? Ju siis aeg on selline, et väga ei lärmata? Aga siis tuli muidugi kohe Alliksaar meelde, kes ütles, et pole sellist aega, on ainult hetk ja tegutseda tuleks kohe. Mida siis nüüd peaks tegema, mida hüüdma üle uhke peosaali? Kas midagi päevapoliitilist? Või siis karjatama üle saali, kui kõik veini joovad ja võileibu näksivad: „Teie sööte, aga mõelge neile, kes süüa ei saa!“ Või siis oleks pidanud hõikama midagi poeetilist? Aga muidugi ei hõiganud ma midagi. Sest isegi kui saada üle tunde, et jube piinlik ja nõme on niimoodi karjuda, siis kindlasti esimese asjana arvaksid inimesed, et ma olen purjus. Ja eks ilmselt need kõvad karjudad-luuletajad omal ajal seda ka olid. Ehk on ka see asja võti, et ei jooda nii palju ja karjutakse vähem? Aga see küsimus, miks meil pole karjuvaid kirjanikke, jäi mind kummitamata. Kas ma tahaksin karjuvat luuletajat? Ise ei tahaks olla, ja ka kedagi teist väga lähedalt näha või kuulda ei taha, aga ehk kusagilt eemalt?

Kui Alliksaar vangilaagrist Tartusse tagasi tuli ning kohvikutes ja tänavatel kõva häälega rääkis ja oma luulet esitas, siis ilmselgelt sisimas sellist häält oodati ja samas kardeti. Juba ilmselt ainuüksi sellepärast, et nõukogude ajal oli kommunism ja inimesed pidid elama selles rahumeelselt ja võrdselt. Aga kui oli näha, et üks inimene ei ole võrdne, vaid räägib liiga kõva häälega, ajas see paljusid närvi, tekitas segadust, kadedust, aga ka imetlust. Ja kuigi Alliksaar ütleb, et pole

Artur Alliksaarel on olemas kõik müüdile vajalikud omadused: ta suri noorelt ning ta oli kõva hääle ja sirge seljaga, tänu millele oli ka ta elutee jube käänuline.

neid paremaid ega halvemaid aegu, siis ilmselt sattus ta viiekümnendate lõpu Tartusse just kõige õigemal ajal. Loomulikult ei oodanud siin teda keegi, tema luuletusi ei avaldatud, ilmus ainult osa tõlkeid, aga teatud ringkondades kehastas ta oma jutu ja olekuga vaba inimest. Selle vabaduse juurde käis muidugi ka vaesus ja teadmine lähenevast lõpust. Või ei olnudki see mõte väga painav, kui uskuda, et aega pole olemas? Jah, Alliksaar oli alternatiivne, aga see alternatiivne tähendab justkui automaatselt seda, et inimene on valinud endale meelega mingi teise rea, mitte põhivoolu. Aga see alternatiivne võib tähendada ka seda, et sul ei olegi muid alternatiive, kui see n-ö teine rida. Ja kui jätta hetkeks kõrvale Alliksaare vabaduse- ja tööajaku ning sirgeselgus (mida muidugi ei saa kõrvale jätta, aga no kuna Alliksaar ise oli fabuleerija, siis võib), siis on võimalik vaadata seda elulugu ka kui asjade loomulikku käiku või isegi sundolukorda. Ehk kui üks poiss on varases teismeeas ilma jäänud oma emast ning isa, kellega pole häid suhteid, abiellub uuesti ja poeg jääb üksi, ja otsib endale teenistust, ja see on ka üks põhjus, miks ta läheb Saksa sõjaväkke, ning hiljem vangilaagrist tulles pole tal tööd ega kuhugi minna, siis ilmselt pole see vaid boheemlik elulaad ja alternatiiv, vaid tõsiasi, et sul lihtsalt polegi kuhugi minna.

Sügisel käisin Münchenis üht lavastust vaatamas, see mõjus selliselt alternatiivselt-väsinult: sõideti pikalt ühe triki peal, mis oli juba ammu end ammendanud, tundus, et enne saab otsa mu elu kui see etendus. Kui esimene vaatus lõppes, hõikas keegi täiest kõrist üle saali: „Täielik jura!“ Kõik saalis elavnesid, otsiti pilkudega, kes see karjus, ja paljud olid selle mehega muidugi samal nõul ning lahkusid peale esimest vaatust. Ma arvan, et see mees oli ilmselt Alliksaar.